

Družina in prebivalstvo

1. Uvod

Okrog leta 1970 je tako imenovani rimski klub zagnal vik in krik zaradi grozeče rasti svetovnega prebivalstva. V šolskih učbenikih geografije so se pojavili grafi eksponentnih rasti prebivalstva ter dramatični podatki o tem, koliko ljudi se rodi vsako minuto, koliko vsako uro, koliko je lačnih in koliko brez strehe nad glavo. Grafi so se pognali v neskončnost, kar je simboliziralo eksplozijo prebivalstva, že v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja. Ustvarjen in vzdrževan je bil strah pred skorajšnjo eksplozijo (prebivalstva), izračuni so nazorno prikazovali nevzdržno naraščanje gostote in vtis je bil, da bo ta v nekaj desetletjih tolikšna, da bomo lahko stali samo na eni nogi. Širjenju strahu preko medijev, filmov, šolskih programov, so se pridružili predlogi ukrepov na lokalni, državni in mednarodni ravni: predlogi ukrepov za manj otrok.

Pred štirinajstimi leti se je z avtorjem tega prispevka za Tretji dan o tem pogovarjal tedanji urednik prof. Jože Kurinčič.¹ Besedilo, objavljeno z nadnaslovom »Za življenje«, je bilo opremljeno z grafom projekcije števila prebivalstva Republike Slovenije na osnovi rodnosti iz leta 1990 brez priseljevanja in odseljevanja. Po tej projekciji število prebivalstva pade na milijon leta 2072, do leta 2200 pa pade na 180 000. V množici grozeče rastočih projekcij je bila to prva in takrat edina grozeče padajoča projekcija. Ob pogovoru je bilo objavljeno »odprto pismo slovenskim poslancem«, ki ga je poleg prvopodpisanega avtorja tega prispevka in še štirih določno navedenih podpisnikov podpisalo več tisoč ljudi po celi Sloveniji. V njem avtorji sporočajo poslancem potrebo po »ukrepih, ki bodo nagrajevali in

vzpodbujali tiste, ki prispevajo v zakladnico narodovih bogastev najvažnejšo prvino: mlade ljudi, ki bodo mogli in želeli delati«.

Napovedi iz omenjenega padajočega grafa se uresničujejo, položaj je celo dosti slabši, v javnosti pa ni prave razprave, ki bi se soočila z vzroki in stanjem ter v luči neke dogovorjene usmeritve predložila kratkoročne in dolgoročne ukrepe. Naj ta prispevek pomaga zapolniti to praznino.

Sedanje stanje in pretekli razvoj prebivalstvenega stanja je potrebno obravnavati vzporedno z dejstvi, ki opisujejo položaj družine. Povzeli bomo družbene okoliščine in razloge, ki so vplivali in še vplivajo na stanje in vlogo družine. Na kratko bomo statistično opisali sedanje stanje družine in obnavljanja prebivalstva in se vprašali, ali je mogoče kaj storiti. Kaj lahko stori država, kaj občina in kaj Cerkev?

2. Zgodovina in vzroki slabitve družine

»Dve stoletji smo družinske funkcije prenašali na državo, sedaj jih bomo začeli prenašati nazaj na družino,«² je izjavil dr. Veljko Rus.

Industrijska družba je zaradi svojega načina dela mnogo nalog, ki jih je prej opravljal družina, postavila ven iz družine. Rojevanje, varovanje in vzgojo otrok, šolanje, prebivanje, bolezen, zabavo, staranje in celo umiranje smo preselili v zunanje ustanove. Možnost, da bi si z delom v družini služili vsakdanji kruh, smo skoraj odmislili. Vprašanje »Ali delaš?« pravzaprav sprašuje, ali si v službi zunaj doma. Temu vsaj delno objektivno pogojenemu zmanjševanju vloge dru-

žine se je v devetnajstem in dvajsetem stoletju pridružilo tudi zavestno, delno izraženo v Engelsovi misli, da je treba tudi ženske (poleg moških) razbremeniti družinskega dela, da bi lahko prispevale k industrijskemu razvoju. To stališče se popolnoma sklada z interesi kapitala, ki ga zanima le dobiček, in tistega dela kratkovidnega državnega uradništva, ki ga zanimajo le davki. Oba po svoji naravi nasprotujeta predvsem delu v družini: vsako delo staršev za otroke, zdravih za bolne, mladih za ostarele, ki bi ga bilo mogoče opraviti v dobičkonosnih ter obdavčenih ustanovah, pomeni za kapital izgubljeno priložnost dobička, za državo pa zamujene davke in prispevke.

Zavestno in načrtno nasprotovanje družini je imelo tudi druge vzroke. Enomiselnim političnim sistemom, ki so si želeli popolnoma in neposredno podrediti posameznika, je bilo napoti dejstvo, da je družina pogoj in delno jamstvo demokracije; svojim članom namreč daje čustveno in materialno varnost, ki sta nujen pogoj za možnost demokratičnega odločanja. Svetovna komunistična infrastruktura se je družno z drugimi proticerkvenimi strukturami proti družini borila tudi zato, da bi oslabil svoja nasprotnika Cerkev in s tem krščansko kulturo. Pojav in uspeh pričakovanih proletarskih revolucij, katerim potreben pogoj je bilo sovraštvo med dvema družbenima razredoma, je namreč v Evropi ovirala krščanska kultura. Tega se je bilo treba rešiti, da bi lahko prišlo do revolucij, zato je bila slabitev Cerkve in krščanstva program najprej evrokomunistov v državah, kjer niso bili na oblasti, pozneje pa še vzhodnih komunističnih držav. Uzakonitev in širjenje splava, ločitve, pornografije itd. sta rušili družino, osnovni cilj pa je bil škodovati krščanski kulturi.

Proti koncu šestdesetih let prejšnjega stoletja se je pojavil strah svetovnega severa pred rastjo prebivalstva nerazvitih držav. Strah pred »eksplozijo prebivalstva« so širile izjave

rimskega kluba s pomočjo novomaltuzijanskih teorij o posledicah rasti prebivalstva; prišel je v šolske učbenike, medije, filme, zdravstvene, vzgojne in gospodarske teorije. Prizadevanjem za zmanjšanje rasti prebivalstva je bilo napoti učinkovito opravljanje osnovne naloge tradicionalne družine: spočenjanja, rojevanja, vzgoje in varstva otrok. V seznamu ukrepov za omejevanje rodnosti tako že leta 1969 (Jaffé 1969) najdemo prizadevanje za spremembo podobe idealne družine in za povečanje deleža homoseksualnosti v družbi. Eno od najbolj učinkovitih sredstev za zmanjšanje števila rojstev je oslabeitev klasične, trdne in trajno povezane družine: olajševanje in vzpodbujanje ločevanja ter nesklepanja zakona, vnašanje nezaupanja med starše in otroke, vzpodbujanje »razrednega boja« med spoloma. Razredni boj med delavci in kapitalisti, ki se ga spominjamo iz šolskih učbenikov, je bil omejen na vzpodbujanje razdora med večjimi družbenimi skupinami, ni pa posegal v družino. Njegovemu nasledniku pa se je posrečilo vstopiti v središče družine in zasejati tekmovalnost in nezaupanje tja, kjer bi morali gojiti ljubezen, sodelovanje in zaupanje. Moški je potencialni nasilnež in izkoriščevalec; modra ženska naj se varuje večje navezave nanj, posebej večjega števila otrok. Ne le med moža in ženo, nezaupanje in delitve je treba vnesti med otroke in starše in le-te kar povprek osumiti izkoriščanja, sprevrženosti in nasilja.

3. Posledice

V Sloveniji se je delež otrok rojenih zunaj zakonske zveze, brez vmesnih nihanj, povečal od 8,5 % leta 1970 na 42,5 % leta 2003. **Druge države se glede tega zelo razlikujejo med seboj: delež se giblje od okrog 50 % v nordijskih deželah, okrog 30 % v Veliki Britaniji in Franciji, do pod 10 % v Italiji in Španiji (Kerkhofs 1997). 51 % udeležencev cerkvene priprave na zakon v Sloveniji v času priprave**

na cerkveno poroko že živi skupaj (Potočnik 1999). Videti je, da ima vsaj za nekatere dežele prav Lacroix, ki je zapisal, da se razmerje med zakonom in čustvom ljubezni spreminja od iz zgodovine znanega »Ker sva poročena, se imejva rada«, preko vzorca zadnjih dveh stoletij »Ker se imava rada, se poročiva«, do vzorca zadnjih dveh desetletij »Čemu bi se poročila, ko pa se imava rada« (Lacroix 1999).

Število razvez, ki je od leta 1965 do 1974 v Sloveniji predstavljalo povprečno 13 % v tem času sklenjenih zakonov, se je v obdobju od 1975 do 1979 povzpelo na 15,5 %, do leta 2003 pa z vmesnimi nihanji na 36,4 %. V novjšem času se pojavljajo tudi težnje, da bi spočtenje in rojevanje ne bilo ločeno samo od države in cerkve priznane zveze, ampak tudi da bi to bilo ločeno od spolne združitve moškega in ženske, kar bi že vnaprej odreklo otroku pravico in možnost imeti oba starša in bi predstavljalo doslej nepredstavljivo manipulacijo in kršenje dostojanstva človeške osebe.

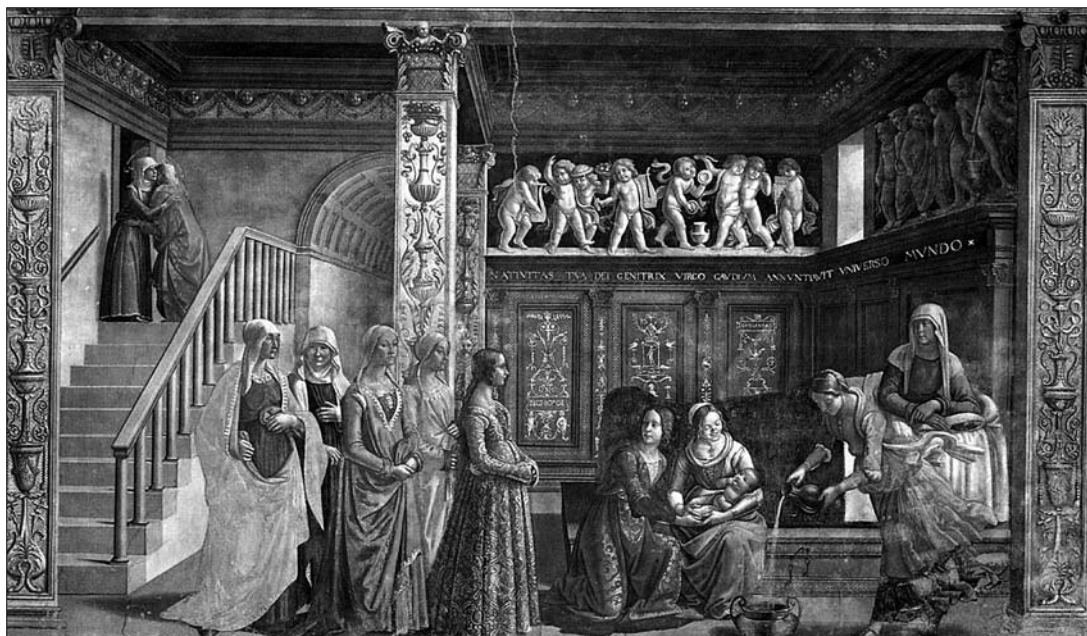
Tak razvoj najbolj prizadene otroke, katerih vedno večji delež živi brez enega od staršev, kar jim daje dosti slabše možnosti za življenje. Ameriške raziskave so pokazale, da je za otroke iz enostarševskih družin dvakrat večja verjetnost, da ne dokončajo šole, v 50 % več primerih pa imajo težave pri učenju. Za uspeh pri študiju je pomembnejše, kakšna je družina, v kateri otrok živi, kot pa njen socialni položaj: otroci iz revnejših dvostarševskih družin so uspešnejši kot otroci iz bogatih enostarševskih družin; skoraj dvakrat več zelo uspešnih (high achievers) izhaja iz dvostarševskih kot iz enostarševskih družin. Več kot 80 % mladostnikov v psihiatričnih bolnicah ter večina mladostnih in odraslih prestopnikov izhaja iz razbitih družin, 3/4 samomorov najstnikov je v enostarševskih družinah. Ankete pri nas in drugod po svetu kažejo družino kot prvi pogoj osebne sreče. Družina ustvarja osnovne pogoje za biološko, socialno,

psihično in zdravstveno trdnost otrok in njihov vsestranski razvoj. Če pri tem ni uspešna, je zelo narobe: »Kot bi ne bilo ravno znotraj družine toliko mučenih, zastraševanih, spolno zlorabljenih otrok, kot bi ne bilo samomorov med mladimi ljudmi, ki so odraščali ravno v navidez urejenih družinah,«³ je zapisala Svetlana Makarovič.

Od leta 1980 do 2001 je rodnost v Sloveniji padla od 2,1 na 1,2 otroka na žensko. Treba bi jo bilo povečati za več kot 70 %, da bi dosegli raven enostavnega obnavljanja. Do te ravni nam je, kot je razvidno iz razpredelnice, konec leta 2003 manjkalo več kot 234 000 otrok. Ker pri sedanji rodnosti ta primanjkljaj raste s hitrostjo 13 000 otrok na leto, je konec leta 2005 že več kot 250 000.

Bralcu, ki bo s pomočjo legende razmišljal ob podatkih iz razpredelnice, se bo moralo zdelo nenavadno, da imamo primanjkljaj rojstev, potrebnih za dolgoročno enostavno obnavljanje, v nekaterih letih, ko je naravni prirastek pozitiven. Tako smo imeli na primer leta 1990 prirastek 3 813 oseb, hkrati pa primanjkljaj rojstev 10 446 otrok. Primanjkljaj rojstev zasledujemo neprekinjeno od leta 1980, negativni naravni prirastek pa se prvič pojavi leta 1993 in nas stalno spremlja od leta 1997 dalje. Razlika med njima je posledica dejstva, da se vsako leto rojevajo samo dojenčki, ki bodo še več kot 70 let prispevali k prebivalstveni sliki, umirajo pa ljudje predvsem v višjih starostih, zato je število smrti zelo odvisno od starostne sestave prebivalstva. To razliko je potrebno razumeti in se je zavedati, če hočemo stvarno oceniti demografsko stanje: negativni naravni prirastek je le vrh ledenega gore, njen večji nevidni del pa je primanjkljaj rojstev, o katerem pa bolj poredko kdo spregovori.

Razložimo to navidezno nelogičnost še z enostavnim nazornim zgledom umišljene populacije. Zamislimo si, da na samotni otok preselimo 50 000 fantov in prav toliko deklet

Domenico Ghirlandaio, **Marijino rojstvo**, 1486-90, freska, kapela Tornabuoni, Santa Maria Novella, Firenze.

starih od 20 do 30 let. Na tem otoku ni bolezni, niti nesreč, tako da do osemdesetega leta starosti nihče ne umre, vsak pa umre od starosti v osemdesetem letu. Ljudje se ženijo in možijo in sicer normalno živijo, nihče pa ne odide z otoka in nihče na otok ne pride. Naslednjih 30 let torej ne bo na otoku nihče umrl, zato bo naravni prirastek pozitiven (število prebivalcev bo naraščalo), tudi če se bo na otoku rodilo samo 100 otrok letno. Število ne bo padalo, tudi če se ne rodi nihče. Toda, kdor bi iz tega sklepal, da je dolgoročni obstoj skupnosti s tem zagotovljen, bi se motil: petdeset let po naselitvi bodo ljudje začeli umirati in v desetih letih jih bo umrlo 100 000. Tudi brez globljega demografskega znanja lahko ugotovimo, da bi morala skupina 100 000 priseljencev za zagotovitev enostavnega obnavljanja v svoji rodni dobi roditi vsaj 100 000 otrok, torej več kot 3000 letno. Potrebno število rojstev je torej več kot 3 000, vendar prvih petdeset let tudi 100 rojstev letno zagotavlja trenutno rast prebivalstva.

Današnja rodnost pomeni, da bi se število prebivalcev Slovenije v dobi podpovprečne dolžine človeškega življenja razpolovilo, če bi ne bilo priseljavanja ne odseljavanja. Zaradi spremljajoče neugodne starostne sestave in obremenjenosti dela s prispevki bi to pomenilo slabo konkurenčnost gospodarstva, njegovo neuspešnost, gospodarski in socialni zlom, revščino ter brezposelnost. V primerjavi z drugimi državami smo skupaj z Italijo in Španijo na dnu evropske lestvice, le da pri nas to dlje traja, in nam za dolgoročni obstoj zaradi naše manjše številčnosti pomeni večjo nevarnost. Nobena od držav EU ne premore rodnosti 2.15 otroka na žensko, potrebne za enostavno obnavljanje. Od držav Sveta Evrope se od spodaj številki 2 približujejo Norveška, Malta in Ciper, dosega jo Islandija, z 2.5 pa jo izdatno presega Turčija.

Razpredelnica: Razvoj nekaterih prebivalstvenih in družinskih statistik v zadnjih 28 letih (glej naslednjo stran).

Izberi življenje

leto	rojstva	smrti	naravni prirastek	število otrok na žensko	primanj-kljaj rojstev	kumulat. primanj-kljaj	odstotek nezakon. otrok	odstotek razvez
76	30339	18157	12182	2.17				
77	29904	17633	12271	2.16				
78	30354	18357	11997	2.19				
79	30604	18148	12456	2.22			11.8	15.6
80	29902	18820	11082	2.11	508	508	13.1	18.7
81	29220	18733	10487	1.96	2864	3372	14.1	20.1
82	28894	19647	9247	1.93	3323	6695	15.2	21.7
83	27200	20703	6497	1.82	4978	11673	16.9	22.8
84	26274	20214	6060	1.75	6017	17690	18.2	22.3
85	25933	19854	6079	1.72	6405	24095	19.1	24.1
86	25570	19499	6071	1.65	7645	31740	19.7	21.5
87	25592	19837	5755	1.64	7934	39674	21.8	21.0
88	25209	19126	6083	1.63	8067	47741	22.6	22.5
89	23447	18669	4778	1.52	9613	57354	23.2	22.1
90	22368	18555	3813	1.47	10446	67800	24.5	21.8
91	21583	19324	2259	1.42	10986	78786	26.4	22.4
92	19982	19333	649	1.34	12175	90961	27.7	21.6
93	19793	20012	-219	1.34	12060	103021	28.0	21.8
94	19463	19359	104	1.32	12166	115187	28.8	23.1
95	18980	18968	12	1.29	12653	127840	29.8	19.2
96	18788	18620	168	1.28	12770	140610	31.9	26.5
97	18165	18928	-763	1.25	13079	153689	32.7	26.6
98	17856	19039	-1183	1.23	13356	167045	33.6	27.5
99	17533	18885	-1352	1.21	13621	180666	35.4	26.8
00	18180	18588	-408	1.26	12841	193507	37.1	29.8
01	17477	18508	-1031	1.21	13577	207084	39.4	32.8
02	17501	18701	-1200	1.21	13596	220680	40.2	34.9
03	17321	19451	-2130	1.20	13712	234392	42.5	36.4

Legenda:

- leto: zadnji dve številki letnice;
- rojstva: število živorojenih otrok;
- smrti: število umrlih;
- naravni prirastek: razlika med številom živorojenih otrok in številom umrlih (vseh starosti);
- število otr/žen: totalna mera rodnosti, ki pomeni, koliko otrok bi v povprečju imela ženska, ki bi preživela rodno dobo pri enakem rodnostnem obnašanju prebivalstva; totalna mera rodnosti, ki zagotavlja dolgoročno enostavno obnavljanje prebivalstva je približno 2.15 otrok na žensko;
- primanjkljaj rojstev: razlika med enoletnim številom rojstev, ki bi zadoščalo za dolgoročno enostavno obnavljanje (pri to-
- talni meri rodnosti 2.15) in dejanskim številom rojstev v posameznem letu;
- kumulat primanj: kumulativni primanjkljaj - seštevek preteklih letnih primanjkljajev od leta 1980 dalje;
- odstotek nezak. otr: odstotek zunaj zakonske zveze rojenih otrok med vsemi živorojenimi otroki v posameznem letu;
- odstotek razvez: število razvezanih zakonskih zvez kot odstotek od v istem letu sklenjenih zakonskih zvez.

Ob zavedanju neugodnih posledic opisanih gibanj se države, cerkve in tudi mednarodna skupnost sprašujejo, kaj se da storiti. Nekateri menijo, da ne kaj dosti. »Slovenci naj bi menda izumrli tam nekje med letoma

2100 in 2200, še pred tem pa se bodo soočili s strahovitim nazadovanjem, ki ga bo povzročilo preveliko breme preštevilnih starostnikov na plečih maloštevilnih pripadnikov mladih generacij. (...) Jasno pa je, da nobena politika na podlagi družinskih vrednot in ogroženosti zaradi trenutnih demografskih projekcij glede tega ne bo mogla kaj veliko storiti,«¹ je prepričan Darko Štrajn. Sam ne delim tega mnenja in menim, da se da veliko storiti.

4. Kaj lahko stori država?

O obširnem področju državnih ukrepov smo v zadnjem desetletju prebrali in zapisali marsikaj, zato skušajmo tu le na kratko odgovoriti na postavljeno vprašanje. Nekateri namreč pravijo, da država ne more ničesar, saj je izbira načina življenja, vključno z odločanjem za število otrok stvar vrednot in življenjskih vzorcev, na katere država s svojimi zakoni in financami ne more vplivati. »Otrok se ne da kupiti!«, pravijo. Res, vendar je kljub temu treba zanje plačati! Poglejmo, kaj pravi polstoletna izkušnja Slovenije.

Raziskava Inštituta za ekonomska raziskovanja je pokazala, da je država v letih 1952-1956, ko je rodnost dosegala skoraj 2.8 otrok na žensko, vlagala v mlado generacijo (otroški dodatek, oprema za otroka, porodniška, vrtci) več kot v staro (pokojnine, invalidnine, borci in vojni invalidi), v obdobju 1990-1994 pa šestkrat manj. V petdesetih letih je na primer samo delež otroških dodatkov v takratnem nacionalnem dohodku znašal več kot 4 %. Leta 1953 je Slovenija za otroške dodatke namenila 4.26 % tedanjega narodnega dohodka - več kot za pokojnine (zdaj štirinajstkrat manj). Povprečni otroški dodatek (ki je bil univerzalni in ne socialna pomoč, ker so ga dobili vsi zaposleni brez zemlje) je znašal 27 % povprečne plače (septembra 1995 7.5 %, leta 1998 pa okrog 5.4 % čiste povprečne plače). Pri tem je povprečje dodatkov v oklepaju izračunano za tiste, ki ga dobivajo. Če bi pri

izračunu upoštevali še tiste, ki dodatka ne dobivajo (z vrednostjo 0), bi seveda bilo povprečje dosti manjše.

Leta 1993 so vsi družinski prejemki - poleg otroškega dodatka še porodniška, oprema novorojenca in starševski dodatek - predstavljali 1.36 % BDP. Potem je vlaganje v to področje postopoma raslo - uvedena sta bila dodatek za nego in dodatek za velike družine -, vendar je doslej ostalo krepko pod 2 % BDP. Če upoštevamo ukinjene ugodnosti za družino v zakonu o prometnem davku, ki niso bile prenesene v zakon o DDV, in ukinjene ugodnosti v pokojninskem zakonu, ugotovimo, kljub povečanju vlaganj v prejemke po zakonu o družinskih prejemkih, veliko skupno zmanjšanje vlaganja v družino. V tem času je rodnost padla na najnižjo raven v slovenski zgodovini.

Število rojstev je torej padalo vzporedno s padanjem vlaganj v to področje. Evropske države, ki imajo danes rodnost blizu ravni enostavnega obnavljanja, niso države, ki so računale na vrednote in življenjske vzorce, kot na primer »katoliški« Španija in Italija, ampak na primer Francija in skandinavske države, ki so razvijale družinsko politiko. Ta ugotovitev potrjuje dvom dr. Štrajna, da bi bilo zanašanje na družinske vrednote ali sklicevanje nanje lahko dovolj dobro zdravilo za demografski problem. Država je lahko učinkovita z vlaganjem v materialne vzpodbude, vzgojo in podporo družini ter odločanju za življenje v javnosti. V Sloveniji bi ob tako skrajno neugodnih gibanjih ukrepi družinske in prebivalstvene politike morali biti glavna državna politična tema: tema volitev na vseh ravneh, glavna tema samohvale koalicije in kritik opozicije. Kaj nam bo suverenost, demokracija in Evropa, če nas ne bo? To mora slediti iz naše lastne presoje resnosti položaja. Nihče nas k temu ne bo silil. Skupni minimalni standardi EU na področju družinske politike so premalo zahtevni, da bi nas lahko vzpodbudili.

Ko iščemo zdravilo za bolezní in težave pokojninskega sistema, pa je prav vedeti, da družina s petimi otroci, ženo doma in zaposlenim očetom prinese pokojninski blagajni v štiridesetih letih približno 100 milijonov tolarjev dobička. To področje moramo sami urejati tudi po včlanitvi v EU. Prostemu pretoku denarja, dela, uslug in proizvodov se še dolgo ne bo pridružil prosti pretok upokojencev, nepreskrbljenih otrok in bolnikov.

5. Kaj lahko stori občina?

To vprašanje si je prav zastaviti, saj je ta možnost že danes zelo pomembna, z razvojem lokalne samouprave in večjim upoštevanjem načela subsidiarnosti pa bo dobila še več teže, obenem pa je možnost, kaj narediti v svoji občini, vsaj pri nas zaradi komaj osemletnih izkušenj s pravimi občinami, dokaj neznana in nedomišljena. Velike možnosti na tem področju imajo posebej mestne občine.

Občina lahko razvije lastno politiko stanovanjskega gospodarstva, v kateri vzpodbuja in podpira družine, da se lažje odločajo za otroke, ter pri tem sodeluje z državo, posebej z njenim stanovanjskim skladom. Z ureditvijo trga nepremičnin in zagotovitvijo gradnje ter s tem ponudbe stanovanj lahko prepreči pretirano rast cen stanovanj. Olajšave in vzpodbude za družine, ki gradijo hiše v svoji režiji, kot tudi pogoji za posojila za nakup stanovanj so lahko močno odvisni od števila nepreskrbljenih otrok v družini.

Odločitev staršev za vzgojo majhnih otrok doma ali v vrtcu in izbira zunanje ustanove vzgoje in izobraževanja morata biti svobodni: tistim, ki se odločijo, da njihov otrok ne bo v od države ali občine subvencioniranem vrtcu, je treba dodeliti prejemek v višini, primerljivi s subvencijo vrtca; nedržavne šole in vrtci za starše ne smejo biti dražji od državnih. To je sicer večinoma urejeno z državno zakonodajo, marsikaj pa lahko stori tudi občina. Občina naj s financiranjem igral na

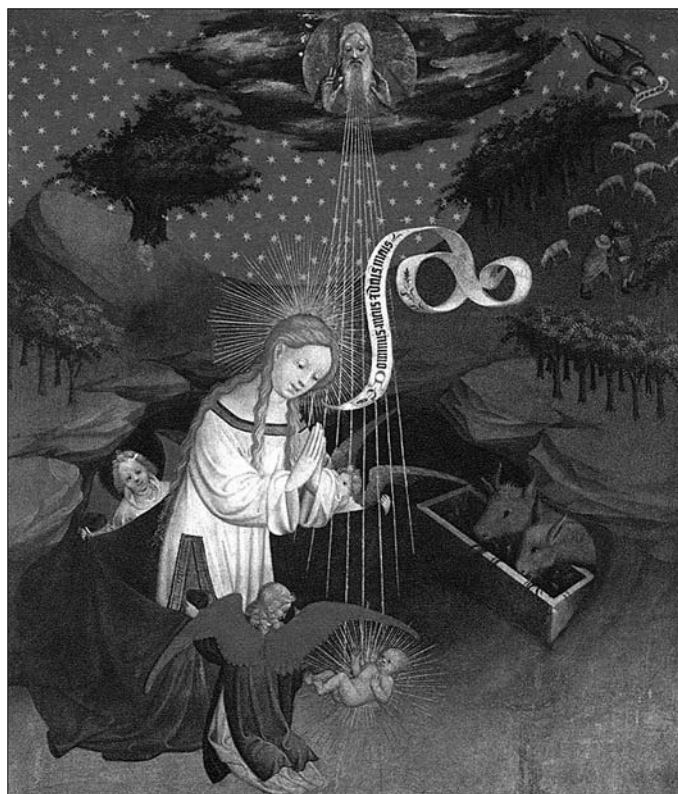
otroških igriščih v soseskah zunaj vrtcev poskrbi, da bodo otroci, ki niso v vrtcu, v enakopravnem položaju s tistimi, ki so v vrtcu, tudi glede dostopa do kakovostnih igral in igrišč. Vendar se tudi sredstva za vrtce ne smejo realno manjšati, kar pomeni, da prispevek staršev ne sme realno rasti oziroma ne sme rasti nominalno hitreje od inflacije. Občina lahko podpira in vzpodbuja programe uličnega in drugega dela z mladimi, družinskega svetovanja in ženitnega posredovanja, vzgoje za zakon in družino in dela z zakonskimi skupinami. Lahko vodi politiko varovanja šolskih okolišev, tako da v bližini šol in vrtcev ne bo neprimernih lokalov, ki bi otrokom ponujali kajenje, alkohol, mamila, neurejeno spolnost, nasilje in druge vzgojno negativne ponudbe.

V mednarodnem letu družine leta 1994 se je začela mednarodna akcija **Za družini prijazno mesto**. Akcija želi prispevati k temu, da bi bile družine z otroki, posebej tiste z majhnimi otroki, deležne javne pozornosti od uradnih nosilcev lokalne oblasti, in da bi tudi na javnih površinah in javnih mestih imele svoje mesto. V Ljubljani se je na mojo pobudo v mestnem svetu razveseljivo hitro odzvalo javno podjetje LPP in uvedlo rezervacijo sedeža v mestnem avtobusu za nosečnico ali mater z majhnim otrokom z napisom »Rezervirano za nosečnice in matere z otroki«. Predlogi za rezervirane parkirne prostore na javnih parkiriščih za starše z majhnimi otroki, ukrepe za zagotovitev varnosti in dobrega počutja staršev, otrok in ostarelih na sprehajališčih, igriščih in drugih javnih mestih (pse na neprekratko vrvico, lastniki naj poskrbijo za njihove iztrebke) še niso uresničeni. Z uresničnimi ukrepi, pa tudi s samimi predlogi je v javnosti prisotna skrb in krepi se zavest, da so med nami starši z majhnimi otroki.

Ponedeljek 3. oktobra 2005 pomeni trgatev sedemletnih prizadevanj SLS za dru-

žinsko politiko v Ljubljani. Na sejo mestnega sveta je bila namreč uvrščena točka »Predlog odloka o spremembah in dopolnitvah odloka o denarni pomoči s predlogom za sprejem po hitrem postopku«. S tem je uresničen sklep, sprejet na moj predlog 18. aprila 2005: *V prihodnjem proračunu predlagatelj opredeli postavko »Darilo novorojenca«.* Višino postavke in posamičnih daril opredeli v skladu s finančnimi možnostmi. Postopek podeljevanja opredeli in da v razpravo mestnemu svetu do 1. oktobra 2005. Sprejeta višina je 62 000 sit. To se ne imenuje darilo, ampak pomoč, in je namenjena le tistim z nižjimi dohodki. Ni popolno, je pa prvi korak občinske družinske politike in rezultat našega vztrajnega prizadevanja.

Ljubljanski mestni svetniki SLS smo že leta 2001 pripravili razpravo v mestnem svetu o ljubljanski občinski družinski politiki. V pripravah nanjo smo naredili raziskavo, kaj druge slovenske občine naredijo na tem področju. Vprašalnik smo poslali vsem 192 slovenskim občinam in dobili več kot tri četrtine odgovorov. Več kot polovica nam je sporočila, da se družin spomnijo na različne načine. Župani 61 občin pošljejo čestitko ob rojstvu, nekateri podarijo knjigo, vrtnico, gledališko predstavo, naročnino revije, majhno darilo, igračo. Dva župana družini novorojenca čestitata osebno na domu, osem občin pa poroča o posebnih srečanjih in prireditvah ob materinskem dnevu ali drugih priložnostih. Za denarni prispevek se je odločilo 44 občin,

Mojster »Francke«, Jezusovo rojstvo, 1424,
panelna plošča, 99 x 89 cm, Kunsthalle, Hamburg.

od teh jih 8 daje po 50 000 ali več. Največji znesek darila ob rojstvu je v času raziskave leta 2001 bil 100 000 sit. Sam sem bil na prireditvi v Naklem ob materinskem dnevu. Zbralo se je 300 do 400 ljudi v občini s 6000 prebivalci. Čudovit program in vsaka mati z novorojencem mlajšim od leta je dobila od župana ovojnico z 20000 sit. V občinah, kjer so to uvedli, se je povečalo število rojstev in izboljšal odnos do mladih. V mnogih občinah pa podobne ukrepe pripravljajo.

Odločilen korak na poti do učinkovite občinske družinske politike pa je oblikovanje občinskega statuta in sistemizacije, ki bosta v občinski upravi določala osebo ali oddelk, odgovoren za družinsko politiko; ne za zdravstveno, socialno, vzgojno, ampak za družinsko. Njegova naloga bi bila presojati in predlagati občinske ukrepe s stališča položaja družin, predvsem mladih in tistih z neprekrbljenimi otroki. V Ljubljani so bila dosedanja intenzivna prizadevanja v tej smeri neuspešna, vendar verjamem, da bo prepričanje o potrebnosti takega oddelka končno prodrlo.

6. Kaj lahko stori Cerkev?

Predsednik Papeškega sveta za družino, kardinal Trujillo, je v Rimu 23. septembra 2002 dejal, da »pastoralna skrb za družino in življenje ni obrobna ali izbirna zadeva, ampak odločilna in obvladuje vse pastoralne razsežnosti. Zato ima v škofovskih konferencah in škofijah obramba družine prednost« (Trujillo 2002). Poudaril je tako pomen delovanja znotraj Cerkve kakor tudi zunaj Cerkve v moderni družbi.

Večina ljudi, ki na državni ali občinski ravni lahko kaj stori, je odvisna od volitev vsake štiri leta. To pomeni, da si bodo prizadevali za ukrepe, ki pokažejo rezultat v takem času. Področje družine pa je dolgoročno. Izboljšave v naši razpredelnici navedenih parametrov se dogajajo in pokažejo dobre re-

zultate v nekaj desetletjih. Cerkev je v svojem pogledu onstran časa dosti manj odvisna od kratkoročnih političnih zadev, zato more in mora prispevati svoj nepogrešljivi delež prav na področju, katerega se drugi izogibajo.

Ne samo na področju vzgoje in moralne podpore družini. Družbi mora stalno in pogumno držati ogledalo na celotnem obzorju. In se z jasnimi stališči do konkretne zakonodaje neustrašno »vtikati« v politiko. Ali ni to v nasprotju z ustavno ločitvijo Cerkve od države? Nikakor. Če bi bila Cerkev državna, bi, ker bi bila z državo eno, ne mogla imeti samostojnega mnenja. Tako pa ga lahko ima in ga mora imeti. V ZDA, kjer imajo zelo dolgo izkušnjo demokracije in si prizadevajo biti svetu zgled na področju ločitve cerkva od države, se večina od več kot sto uslužbencev sedeža katoliške škofovske konference ukvarja s pritiskom na državo pri sprejemanju zakonov in drugih ukrepov s področja cerkvenega interesa (družina, priseljevanje, sociala ...). Dajejo strokovne predloge in utemeljitve, organizirajo skupine javnega pritiska, kot so župnijska telefonska in internetna drevesa. Podobno ravnaajo pri nekaterih protestantskih denominacijah. Cerkev lahko s poudarjenim razvojem notranje solidarnosti znotraj vernih razvije in vzpodbudi skupine, ki gojijo družinske vrednote in ne sledijo trendom iz naše razpredelnice. Zgledi - tudi katoliški - kažejo, da je mogoče. Nič manj pomembno pa ni v času nastajanja državne zakonodaje z demokratičnim vplivom na oblikovanje zakonov, ki določajo razporejanje državnih finančnih in drugih virov, prispevati, da tudi družina dobi pripadajoči delež.

7. Zaključek

Podatki zbujaajo skrb. Najprej se je treba zavedeti, kako resno je stanje. Pomagati je mogoče, to pa lahko naredijo država, občina in Cerkev. Kar se trenutno ne da uresničiti

na državni ravni, se da, ali se bo vedno bolj dalo uresničiti v občinah. Cerkve ločitev od države ne odvezuje od obveznosti prizadevanja biti vest svetni oblasti. V demokraciji pa mora za te ukrepe na občinski in državni ravni samozavestno dvigniti svoj glas vsak volivec.

Dejstvo, da bo treba začeti prenašati družinske funkcije nazaj na družino, je v veliki meri posledica demografskega stanja in razvoja. Ker so se prebivalstvene piramide spremenile v prebivalstvene žare, država ne more več financirati zdravstva, pokojnin in sociale v taki meri, kot je bilo videti, da jih lahko, ko je bila demografska slika drugačna. Od načina, kako jih bomo prenesli nazaj na družino, je odvisno, ali bomo kot družba preživeli. Če jih bomo neselektivno, bomo družine in s tem starše še bolj obremenili in še težje se bodo odločali za otroke. Treba bi jih bilo torej prenesti tako, da bi bilo to vzpodbudno za odločanje staršev za življenje.

Viri:

Kurinčič Jože 1991: Bo imela Slovenija leta 2200 le še 180 000 prebivalcev? Pogovor z dr. Dragom Čeparjem. *Tretji dan* XXI, 2.

Jaffé Frederick S. 1969: *Example of proposed measures to reduce U.S. fertility by universality or selectivity of impact. Activities Relevant to Study of Population Policy for the U. S.. Memorandum from Frederick S.*

Jaffé to Bernard Berelson, March 11 1969.

Kerkhofs Jan 1997: Une famille, oui! un mariage? non?, *Evolutions des opinions en Europe. Journées Internationales de la F.I.C.P.M.* Vaalbeek 8.-11..5.1997.

Lacroix Xavier 1999: Ali je za ustanovitev družine dovolj samo ljubezen? Krščanski zakon po letu 2000. V: *Gradivo 33. mednarodnih dnevov Mednarodne zveze centrov za pripravo na zakon.* Ljubljana 29. 4. do 2. 5. 1999.

Makarovič Svetlana 2004: Ogrožene vrednote. *Delo* 24. julija 2004.

Malachi Martin 1991: *The Keys of This Blood.* New York: Touchstone.

Potočnik Vinko 1999: Priprava na zakrament svetega zakona. Krščanski zakon po letu 2000. V: *Gradivo 33. mednarodnih dnevov Mednarodne zveze centrov za pripravo na zakon.* Ljubljana 29. 4. do 2. 5. 1999.

Statistični letopisi SRS 1985 - 2002. Ljubljana: Zavod za statistiko RS - Statistični urad RS, 1985-2002.

Štrajn Darko 2005: Drugih je vedno preveč. Nacionalizacija družinskih vrednot. *Delo*, 2. aprila 2005.

Trujillo, A. Lopez 2002: El Obispo y la pastoral de la Familia. *Familia et vita* 7, 2. Roma: Pontificium Consilium pro Familia.

Zupanič Milena 2005: Sociolog dr. Veljko Rus o privatizaciji zdravstva. Nihamo med postkapitalizmom in postsocializmom. *Delo*, 30. aprila 2005.

1. Glej Kurinčič 1991.
2. Glej Zupanič 2005.
3. Glej Makarovič 2004.
4. Glej Štrajn 2005.